Article

International Journal of Kurdish Studies

6 (2), pp. 281 – 304

<http://ijoks.com>

Dini İnanç ve Ritüelleriyle Kakailer

Muhammed Hadi TEZOKUR¹

Received: Jun 21, 2020

Reviewed: Jul 19, 2020

Accepted: Jul 24, 2020

Öz

Bugün, Ahl-e Hak olarak bilinen İran'daki Kakaî toplulukları Irak illerinde, özellikle Musul, Kerkük-Dakuk, Diyale-Hanekin, Tuzhurmatı, Süleymaniye-Kelar'daki yerleşimlerde yaşıyor. Güvenlik endişeleri nedeniyle inançlarını gizlemek zorunda kalmışlardır. Senkretik İslam inancını taşıyan Kakailik eşzamanlı İslam dini inancı heterodoks. Kakailik inancının ilk ilkeleri olan enkarnasyon ve reenkarnasyonun köklerini Zerdüştlük, Mitraizm, Brahmanizm ve Hinduizm'de bulur. Sultan İshak Türbesi Kakailik için önemli bir hac yeridir. Kakaîliğe göre, ruhsal saltanatlarını kuran Sultan İshak, sadece Ali için ikinci sıradadır. Kakaî hem dirilişe hem de reenkarnasyona inanıyor. Bazı Kakaîler Türkmen olduklarını ileri sürerken, diğerleri kendilerini Kürt olarak görür. Al-Azzawî, Edmonds, Hawramanî ve Moosa gibi akademisyenler Irak'taki Kakaî ile ilgili çalışmalar konusunda ilk akla gelen araştırmacılarıdır.

Anahtar Kelimeler: Kakai, Ehl-i Hak, Kürt, Türk, Hulûl, Tenasüh

Recommended citation:

Tezokur, M. H. (2020). Dini İnanç ve Ritüelleriyle Kakailer. *International Journal of Kurdish Studies* 6 (2), 281 – 304, DOI: <https://doi.org/10.21600/ijoks.755967>

¹ Asst. Prof. Dr., Dice University, Faculty of Theology, Turkey, e-mail: htezokur@hotmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-4315-7422

Kakai with Religious Beliefs and Rituals**Abstract**

Today, Kakaî communities in Iran known as Ahl-e Haqq live in Iraqi provinces especially in settlements in Mosul, Kirkuk-Dakuk, Diyale-Hanekin, Tuzhurmatî, Suleymaniye-Kelar. They undertake to hide their beliefs because of security concerns. The Kakailik syncretic Islamic religious belief is heterodox. It finds Zoroastrianism, Mitraism, Brahmanism and Hinduism, early tenets of the Kakai belief being incarnation and reincarnation. An important Kakailik place of pilgrimage is the Sultan İshak Tomb. For the Kakaî, Sultan İshak, who founded their spiritual sultanate is considered to be second in rank only to ‘Alî. The Kakaî believe in both resurrection and reincarnation. While some Kakaî claim to be Turkmen, others consider themselves to be Kurdish. Scholars such as Al-Azzawi, Edmonds, Hawramani and Moosa come to mind regarding studies on the Kakaî in Iraq.

Keywords: Kakai, Ahl-e Haqq, Kurd, Turk, Incarnation, Reincarnation

Giriş

Son yıllarda, Orta Doğu'daki kargaşa ve mezhepsel gerginlikler bölgedeki etnik-dini mozaik çalışmalarına olan ilgiyi yeniden tetiklemiştir. Diğerlerinin yanı sıra, Irak'ta Kakailer ve İran'da Yaresanlar olarak bilinen dini bir azınlık olan Ehli Hak gündeme gelmiştir. Onların senkretik dinleri Zerdüştlük, Şii İslam ve Tasavvuf unsurlarını birleştirir, böylece onları sadece kronik devlet ayrımcılığının alıcıları değil, aynı zamanda aşırı uç militanlarının kurbanları haline getirmiştir. Bu nedenle, güvenlik endişesinden dolayı inançlarını gizlemeleri hayatta kalmalarına yardımcı olsa da gelecekteki tanıma ve azınlık hakları iddialarının önünde bir engeldir. (Mitrousis, Ilias, 2019:28)

Kakailik Kuzey Irak'ta dini bir azınlıktır. Araştırmacılar, inançlarını örten gizem, gizlilik ve semboller nedeniyle onlar hakkında önemli ölçüde farklı görüşlere sahiptirler. İran'da Tebriz civarında, Güney Azerbaycan bölgesinde Azerbaycan Türkçesi ile konuşan Kakailer ve Hemadan, Kermanşah, Lor bölgesinde Guran'da Farsça konuşan Kakailer bulunmaktadır. Ayrıca Hindistan'da, Pakistan'da ve Afganistan'da da Kakailer yaşamaktadır. Kakailik için Abbas el Azzâvî'nin El Kakaiyye Fi't Tarih adlı eseri önemlidir. Kakailer, gençlik ve atılım üzerine kurulmuş bir sosyal grup iken daha sonra mistisizm, Şiilik ve Hristiyanlıktan türetilen fikir ve inançların bir karışımı olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, Kakaizm, antik inançlar ve

dini grupların zengin olduğu bir bölge içinde inançların ve mezheplerin bir karışımıdır. (<http://masaratirraq.org/minorities/>) Kakailer kimliği, bütün gizemlerine rağmen inançları, tenasüh ve reenkarnasyon, ahlak ilkeleri, kakailiğin etimolojik yapısı, kozmoloji görüşleri, dinin mertebeleri, Kakai olunmaz Kakai doğulur ilkesi, yaşamlarını etkileyen gelenekleri bu makalenin konularını içermektedir.

1. Etimoloji ve Demografi:

Kakaî sözcüğünün nereden geldiğine dair ileri sürülen görüşlerin en önemlisi El Azzavî'ye aittir. Bu görüşe göre Kakai sözcüğü kardeş, ağabey, kardeşliği savunan, kardeşlik taraftarı anlamını taşıyan Kürtçenin Gorani lehçesindeki “kak/keke” kelimesinden türemiştir. (El Azzavi, 1949:5; Zeynel, Ali, 2004:11) Kakai ismi için şöyle bir mit türetilmiştir: Berzinye köyündeki Şeyh İsa'nın küçük mescidi tamir ediliyordu. Fakat çatı için düşünülen yeri direk duvardan yükseltildiğinde duvarla çatı arasına yetişemeyecek kadar kısa olduğu görülmüştü. Babasının buna üzüldüğünü gören İsa'nın büyük ve gözde oğlu duvarlardan birinin üzerine tırmanıp direğin ucundan kavrar diğer ucunu da kardeşine verip ona: “Kardeş çek (Kake Bikişi)!” diye bağırır. Bu şekilde direği mucizevi bir şekilde uzatırlar ve yerine yerleştirirler. Bugün Berzinye'deki camiinin direğinin bu mucizevi direk ile ayrı olduğu iddia edilir. (Edmonds, C. J., 1969:484) Kakai grubu da birbirlerine hitap ederken *kardeş* anlamına *Kaka* sözcüğünü kullanır ve birbirlerini *kardeş* olarak kabul eder. (Bayatlı, Necdet Yaşar, 2010:70) İki dini cemaat olan Kakai ve Yezidi geleneklerinin kozmoloji görüşleri ortaktır. Senkretik (eski ve yeni anlayışı birleştirmek) yapıda ve heterodoks (ana akımlardan sapmışlar) bir inançtır. Kakailerin kökleri Zerdüştlük, Mitraizm, Brahmanizm ve Hinduizm'e yakındır. Dinî hareket Kakaiyye adını kardeş anlamındaki kakodan aldığı ifade edilir. Elâzığ ağzındaki Kakkoş ve Kürtlerde küçük kardeş anlamında Keko ve Özbeklerde ağabey anlamında Eke kelimelerinin varlığı bilinmektedir. Kelimenin aslının Tacikçe, Farsça hatta Urduca olabileceği de ifade edilmektedir. (Kalafat, Yaşar, 2010:128) Başka bir teori, Kakaiyya isminin Hristiyan etkisiyle ortaya çıktığı düşüncesidir. W. Ivanow, Hristiyanların rahipleri "kardeş" veya "keşiş" olarak adlandırdığı geleneğinden ödünç alındığını tahmin ettiğini söylemektedir. Bu ilginç bir fikir olmakla beraber kanıt olmaması nedeniyle sadece bir spekülasyondur. (Moosa, Matti, 1988:170)

Kakailer Irak'tadırlar ve Sorani veya Gorani lehçelerini konuşurlar. Onların yanı sıra Irak'ta Türkmen Kakailer de bulunur. Irak'ta 75.000, Hamdaniye'nin çevresinde 15.000, Kerkük'te 20.000, Erbilde 7.000, Hanekin'de de 15000 Kakai yaşamaktadır. Musul'un merkezinde Vardek, Tellilben, Kazakan, Kabirli. Mecidiye, Kaberlum gibi köyler, Erbil'de Sifaye ve Matrat Kakai köyleridir. Aşiret liderleri Kerkük'tedir. Süleymaniye'de de Kakailer

bulunmaktadır. Havar, Kakailerin merkezidir, yaklaşık 970 yıllıktır. İran'a yakın olması Kakailiğin buradan gelmesi açısından önemlidir. Kakai tekkeleri gizli ibadet nedeniyle açık olmaz. (<http://www.orsam.org.tr/>)

Irak'taki Kakai'lerin demografik boyutu hakkında kesin resmi rakamlar mevcut değildir, ancak bazı kaynaklar Peder Karmali'nin 1928'de rakamı 20.000'e getirdiğini gösteriyor. Uluslararası Azınlık Hakları Grubu'nun 2011 yılı raporunda Kakailerin sayısının 200.000 olduğu tahmin edilmiştir. İki tarih ve tutarsız nüfus sayıları arasındaki önemli zaman boşluğu göz önüne alındığında, soru daha karmaşık hale gelir ve bu nedenle Kakai'lerin tam nüfus sayısını bilmek zordur. Bu bulgular aslında iki kaynağın aktardığı rakamlarla ilgili şüpheleri artırmaktadır. Ancak, her durumda da bu topluluğun sayısı oldukça büyük olmalıdır. **Irak'taki Kakai sayısının 250.000 civarında olduğu da tahmin edilmektedir. Ancak, kesin rakamlar gizli gelenekleri nedeniyle doğrulanamaz durumdadır. İran'ın aksine, özellikle Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin (KRG) ana siyasi partileriyle siyasete önemli ölçüde katılıyorlar. Daha ilginç bir şekilde, bölge için nadir bir istisna oluşturan şey, kadınların Kakai topluluğundaki özgür konumlarıdır. Bu sadece evlilik ve boşanma geleneklerine yansıyan eşitlikle değil, aynı zamanda kadınların Sultan İshak'ın belirlediği dini rütbeler içinde bulunan "Pir" makamında nüfuzlarının oluşuyla da açıktır.** (<http://www.dengekurdistan.nu/>) Kürtler etnisiteleri ve dinleri nedeniyle zulüm gördüler. Siyasi düzeyde, Kakailere Kürdistan Bölgesi Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı'nda temsil hakkı verilmiş olsa da süregelen iç anlaşmazlıklar nedeniyle uygulamaya geçmemiştir. Hakların korunması için Kakailerden ilk kez diğerleri arasında resmen bahsedilmiş, Halepçe il meclisinde Kakai temsilcisine de bir koltuk ayrılmıştır. (<https://kulseyyid.com/kardeslik-dini>) Sonuç olarak, dini uygulamaların dini veya pratik nedenler türetmeksizin, zamanla Kakailerin hayatta kalmasına büyük katkıda bulunmuştur. Bununla birlikte, dini cemaatin kendi içindeki anlaşmazlıklar, özellikle ayrışmalar, tanınmak için kendiliğinden ortaya çıkan fırsatların kararlı ve uyumlu bir şekilde yürütülmesini engellemiştir. Sonuçta, gölgelere sığınmak geçmişte işe yaramış olsa da gelecek için garantisi yoktur. (Mitrousis, Ilias, 2019:29)

Ehli Hak olarak da bilinen Kakailerin öğretileri, genellikle dini şiirler şeklinde başlatılan sözlü ve okuyucular tarafından seslendirilen bildirilerdir. Sözlü gelenek yanında Kelam'ın yazılı koleksiyonları da vardır. İlk çalışmalar Rawlinson, Gobineau ve Minorsky'e ait çalışmalar iken Van Bruinessen ve Hamzeh'e ait çalışmalar da en son çalışmalardır. Iraktaki Kakailer

hakkında yapılan çalışmalar için de Azzawi, Edmonds, Hawramani ve Moosa ilk akla gelen araştırmacı isimlerdir. (Leezenberg, Michiel, 1994:9) 1920'lerde bir İngiliz siyasi görevlisi olarak Kakai ile temas eden Edmonds, kısmen Gorani kelimeler ve sözlü açıklaması temelinde, bu topluluğun sosyal organizasyonu, dini inançları ve uygulamaları üzerine ilginç materyaller yayınlamayı başarmıştır.

Irak hükümetinin kurulduğu 1921'den bu yana Kakailerin dini hakları Irak anayasasında ihmal edilmiş; dinleri tanınmamış ve İkinci Dünya Savaşı'ndan önce de Kakai resmi vatandaşlıkları ve evleri elinden alınmıştır. Arapların Kakailerin yaşadığı bölgelere yerleşmesi 1933'ten günümüze süregelmiştir. 1963'ten sonra Baas rejimi altında Kakailer, Irak Ulusal Muhafızları tarafından saldırılara ve sürgüne maruz bırakılmış, ardından 1970-1971 ve 1975'ten 1987'ye kadar sürgün kampanyaları düzenlenmiştir. Kakai köyleri yıkılmış, tutuklama ve idamlar yapılmıştır. Kakailerin varlıklarına, evlerine ve eşyalarına Irak ve İran arasındaki 1980-88 savaşının başında el konulmuş; 1991 Irak körfez savaşından umduğunu bulamayan Irak yönetimi Kakaileri resmen Araplaştırmaya ve yurtlarından çıkarmaya başlamıştır. Tarihsel olarak büyüklük sırasına göre Türkmen, Kürt, Arap, Hristiyan ve Yahudi nüfusuna sahip kozmopolit bir şehir merkezi olan Kerkük, 1920'lerde bir petrol sondaj merkezi olarak geliştirilmesinden bu yana demografik rekabetin tartışmalı bir odağı olmuştur. İşid 2014'de Musul'u işgal ettikten sonra başta Kakailerin Irak'taki kutsal emanetlerini sakladıkları türbeler olmak üzere birçok yerleri yakıp yıkmışlardır. Güney Kerkük'te bir alt bölge olan Duhok'ta Kakailer 2.128 aile olarak mülteci kamplarında yaşamaktalar. (Hosseini, Seyedehbehnaz, 2018: 160) Bu tür baskılar sadece Irak'ta Kakailere değil aynı zamanda İran'da Yaresanlara da yapılmaktadır. Sözelimi Yaresan inancı mensuplarına yönelik rejimin baskı politikaları birçok kez tutuklama şeklinde gerçekleşmiş 2004 yılında yaşanan polis baskınında mukavemet gösteren iki Yarsan inanırı hapse atılmış sonra da idam edilmiştir. 2013 yılında başkent Tahran'daki parlamento binası önünde protesto gösterisi düzenleyen Yarsan inancı mensuplarına güvenlik güçlerinin müdahalesinde en az 80 kişi gözaltına alınmıştır. 2014 yılında Hamedan şehrinde gerçekleşen olayda ise 6 Yarsan inanırı herhangi bir sebep gösterilmeden güvenlik güçlerince göz altına alınmıştır. 2016 yılındaki bir başka olayda Yarsan inancından dolayı 6 yıldır hapis tutulduğu iddia edilen ve bazı kaynaklara göre cinayetle suçlanan Ferdin Hosseini idam edilmiştir (Telci, İsmail Numan, 2017:455).

2. Kakailiğin kurucusu

Batını bir hareket olan Kakailik'in kurucusu Sultan İshak bin Şeyh İsi Elberzinyevîdir. Kakailik mezhebinin kurucusu, kimi kaynaklara göre Ali'nin ölümünden 366 yıl sonra 1025-1027 yıllarında Luristan'da doğan, Baba Hoşin- Şah Hoşin diye anılan Mübarek Şah'tır. Şah Hoşin'den 244 yıl sonra 1270'te Berzence'de doğan ve 1400'de Hewraman'da ölen Sultan İshak-Sultan Sohak'tır. İshak döneminde Perdiwar'da doğan Seyit Ahmet Baba Yadigar Banzerdeh, İshak'ın ölümünden 400 yıl sonra Kermanşah bölgesindeki Tutşami köyünde doğan Seyit Mensur'un oğlu Seyit Barekeh namı Seyit Haydar (1790-1870) ve dervişleri mezhebinin yayılmasında önemli rol oynamışlardır. Diğer bazı dervişler de Ali Kalender, Seyit Akabir, İlbeyi Caf, Han Ateş Huristanî, Seyit Farzi ve Şeyh Emir Zulahi'dir. Zulahi, Tanrı'nın birbirini izleyen yedi suretinin olduğuna inanır. İlk sureti dünyayı yaratan Havandagar, ikinci sureti Ali'dir. En önemlisi ise Kakailiğin kurucusu "Sultan İshak"tır. Babası Şeyh İsa, annesi yedi baş melekten birinin tezahürü olarak kabul edilen Hatun Razbar'dır. Ayrıca Sultan'ın doğumunun bakir bir doğum olgusu olduğuna inanılır. Kakailer için en kutsal gün Sultan İshak'ın doğum günü olan 21 Mart'tır. Kakailerin Dürzi ve Nusayrilerle birleştikleri noktalardan biri de Ali'ye tapmalarıdır. Ancak Sultan İshak, Ali'yi gölgede bırakmıştır. Mahşer gününde Şehrezor yaylasında bütün sultanların cezalandırılacağına inanırlar. Dünyanın birçok yerinde yaşayan Kakailer, 21 Mart günü Geliyê Hawar'a akın ederler. Sultan İshak Türbesi, Kirmanşan Eyaletinin Dalaho kentine bağlı Zerde, Peraw, Yaran ve Piran adındaki dört köyden oluşan bölgede yer alır. Sultan İshak Türbesini ziyaret eden Kakai hac vazifesinin bir bölümünü tamamlamış olur. Geri kalan bölümünü ise Geliyê Hawar'a dönerek cem yapıp tamamlamak zorundadır. 2003 yılında ABD'nin Irak'a müdahalesiyle birlikte Kakailer köylerine dönmeye ve yakılıp, yıkılmış köylerini, türbelerini, evlerini onarmaya başlamışlar. (Philip G. Kreyenbroek, 2012:355) Dilbilimsel açıdan Kakailer oldukça heterojen bir topluluktur. Onlar ortak ana dili olmayan Macho diye isimlendirdikleri ve kendi aralarında ritüellerini yaparken gizliliğe uygun konuştukları bir dile sahipler.

Diğer hulüllerde ittifak olmasa da Kırmızı (Şah Veys Kulu), Muhammed Beg ve Şah Ateş'tir. Tanrı'nın sonuncu zuhuru olan Şah Ateş, Muhammed Beg'in oğlu olup 1114 (1702) yılında şahin şekline bürünerek ebediyen gözlerden kaybolmuştur. Muhammed Beg bir mucize ile doğan Savaşkulu'nun oğludur. Doğu miti şöyledir: Ülkenin birinde evlerinde yalnız yaşayan hayatlarını birbirine adanmış biri kız bir oğlan iki kardeş vardı. Er ya da geç kaçınılmaz olarak kızla nüfuzlu bazı kimselerin evlenmek isteyeceğinden korktukları için çevrelerine karı-koca olduklarını yaymaya karar verirler. Bir gün Sultan İshak bir derviş kılığında onların yanına gelir ve "niye çocuğunuz yok" diye sorar. Onlar da "biz çok şanslı insanlar değiliz" diye

yanıtlarlar. Sultan onların adına bir dua okur ve yıl içinde bir zaman yine geleceğini söyler. Derviş tekrar geldiğinde kuşkusuz yine çocukları yoktur. Kız bir koyunun ön bacaklarını bir beze sarıp, kundaklayıp bir beşiğe yatırır. Derviş çocuğu görmek ister. Kızın uyuyor şeklindeki uyarmalarına aldırmadan kundağı kucağına alır. Dua eder ve koyun bacaklarını canlı bir çocuk haline getirdikten sonra; "Şavaşkulu" diye bağırır. Bu tekrarlanan zuhur veya hulûller Tanrı'nın giydiği elbiselere benzetildiği için don giymek şeklinde adlandırılır. (Algar, Hamid, 1994:513) Kakailer tarafından tanrının yedi enkarnasyonun dördüncüsü olduğuna inanılan Sultan İshak bugünkü haliyle Kakailiğin kurucusu olduğu gibi eski yasalarını yeniden canlandıran reformcusudur. Hem Tanrı'nın tecellisi için mahal hem de Ali'nin torunu olması sebebiyle O iki kat kutsaldır. Direkt mucizesi onun dünyadaki diğer mucizelerinden sadece birisidir. Sultan İshak ve dervişleri Şendroy dağındaki Neva mağarasında yemeksiz ve susuz kalmışlar, onları yakalayıp öldürmek isteyenler emellerine ulaşamamışlardır. Yedi sonsuz kişi olarak kendisine bağışlanan can yoldaşları kutsal özelliklerle donatılmış insan şeklindeki varlıklardır. Bunlardan ilk dördü ruhlar dünyasındaki baş melekler Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'le özdeştir. Seyit İshak'ın oğulları Seyit ailelerini kurmuş ve bu dinin kurucularının torunlarıyla günümüze kadar gelmişler. Her Kakei, on aileden birisinin Seyidi olan kişiyi kendisine Pir ya da dini lider olarak ve Halife ailelerinden birisinin bir üyesini de kendisine Delil olarak seçmelidir. (Edmonds, C. J., 1969:485)

3. Kakailiğin Dinsel İnanç ve İbadetleri

Orsam (Ortadoğu Araştırmaları Merkezi), Irak Bektaşî Federasyonu Başkan Yardımcısı ve Iraklı Kakailerden Nuri Cemşir ile yaptığı söyleşide Cemşir'in Kakailiğin dinsel inanç ve ibadetleri konusunda anlattıklarından bazıları şunlardır: Kakailiğin çıkışı bir sırdır. Kimse nasıl ortaya çıktığını bilmez. Dünya kurulduğunda Kakailik de ortaya çıkmıştır. Kakailiğin dört temeli var; temizlik, dürüstlük, iyilik, affedicilik. Kutsal kitap Serencam'dır. Kitapta oruç üç gün olarak bildirilir. Dünyada görünen ve görünmeyen her şey kitapta yazılıdır. Türkmenler de bu kitaba inanır. Kakailik Irak'a, İran'dan sufiler aracılığıyla bin yıl önce köylere getirilmiştir. Bektaşiler gibi Kakailikte de mürit, delil, sufi ve seyit diye dört önemli ünvan vardır. Müritler seyitten olan biriyle evlenemez. Seyit olabilmesi için pir olabilmesi gerekir. Kakai inanişında yedi tane pir var. Bünyamin Cebrail'in kendisinde vücut bulduğu en önde gelen ve dünyayı kontrol eden pirdir. Bir insan ölürse, ruhu başka bir insana geçer. Yani ölüm yoktur. Ölen bedendir, kalan ruhtur. Mesela kaybolan Sultan İshak burada Hacı Bektaş olarak görünmüştür. Seyitler dini ibadetleri yaptırmakla görevlidir. Kakailerin dini törenleri, dini inanışları Şebekler ve Bektaşilerle benzer. Fark tenasüh yani, ruh değişimindedir. (<https://orsam.org.tr/index.php>)

3.1. Kakailikte Tenasüh ve Hulûl İnancı

Geleneksel dinlerden monist dinlere kadar her dinde ortaya çıkan hulûl, fevkal beşer ilâhî kudretin insan, hayvan sûretinde somutlaşmasını ifade eder. Animistik dinlerde, eski Mısır ve Grekler’de, Hinduizm ve Hristiyanlık’ta asıl konumuna kavuşmuştur. Mesela Eskimolarda olduğu gibi ruhlar, akrabalarının bedenleriyle öldükten sonra tekrar yeryüzüne döndükleri düşüncesine eski kültürlerde sıkça rastlanmaktadır. Şamanlar, törende taktıkları maskla temsil ettiği varlığın ruhuna ait olduklarına inanırlar. Eski Mısır’da firavun tanrı Horus’un bedenleşmiş halidir. Yunanlar’da Zeus ve Artemis hayvan bedeninde yeryüzüne gelirlerdi. Eski Türkler’de don değiştirmek tabiriyle ifade edilen hulûl inancıdır. Budizm’in Mahayana mezhebinde Buda adını alan ezeli ve ebedî kudret yeryüzünde Siddhartha Gotama’da bedenlenmiştir. Hinduizm’de avatara olarak tanrı Vişnu balık, kaplumbağa, Rama, Krişna, Buda gibi on kez yeryüzüne inmiştir. Hristiyanlığa göre Tanrı, insanlığı ilk günahattan kurtarmak için İsa’da bedene bürünmüştür. İlk yaratılan ruh olarak Adem zaman zaman çeşitli kişilerde bedenleşerek insanları kurtarma fonksiyonunu üstlenir. (Demirci, Kürşat, 1998:340-1)

Kakai veya Yarsan olarak da adlandırılan Ehli Hak ile ilgili bazı yanlış anlaşılmalara vardır. Bunların “Ali İlahi” oldukları ve bu nedenle sahte Müslümanlar olarak sınıflandırıldığı söylenir. Gerçek şu ki Ehli Hakkın Tanrısı Ali değil Sultan Sahak’tır. Meryem örneğinde olduğu gibi tertemiz bir anlayışla bir Kürt kızından doğduğu söylenir. Bir keresinde nar ağacının altında uyurken bir kuş meyveyi doğrudan onun üzerine çekmiş ve ağzına bir meyve çekirdeği düşmüştür. Böylece Sultan’a hamile kalmıştır. Bugüne kadar Kürtlerin, Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerde Ezidi, Alevi, Şebek, Kakai, Yarsan gibi dinlerin çeşitli unsurlardan oluştuğunu ve aralarında temel benzerliklere sahip olmakla birlikte yeni inançlar oluşturduklarını birçok yönden görmek mümkündür. Hepsisi de Tanrı’yı yöneten ve her yerde mevcut Yaratıcı olarak görür. Bununla birlikte, Tanrı doğrudan yönetmez, aksine farklı bölgelerden sorumlu yedi yardımcısı ile yönetir. Diğer dışıl meleklerin de içinde olduğu 23 meleğe komuta eden süper bir melek var; Bütün bu dinlerde bir şeytanın varlığı reddedilir ve insanın kendisi kendi şeytanı olarak kabul edilir. Buna ek olarak, Budistlerin ruhların göçü fikri, zaman zaman ilahi varlığın ruhlarının enkarnasyonu ile ortaya çıktığı kadar senkretistik dinlerinin bir parçası olmuştur. Son olarak tüm bu dinlerin geleneksel törenlerinde saz, tambur ve deyiş vardır. Aynı zamanda bu geleneksel törenlere kadınlar ve erkekler birlikte katılırlar. Yazar’a göre bu durum Doğuya özgü Hristiyan ve Müslümanlarca profan olarak nitelendirilmiştir. (Cemal Nebez, 1997:22-23)

Kakailik'te de inanç esaslarının başında Hulül inancı gelir. Tenasüh, ruhun bir bedenden başka bir bedene intikalidir. Ecir ve ceza cennet cehennemde verilir. Bunun açıklaması şudur; ruh ya mutlu bir bedene intikal eder, sonsuza kadar mutluluğu yakalar ya da eziyet çeker. Kakailere göre ruhun bir bedenden başka bir bedene intikalini oluşturan tenasüh çemberindeki devri bin bir kerede tamamlanır. Tenasüh devresi biten bir kimsenin ilahlık mertebesine yükseldiğine Tanrı ruhunun içine dolduğuna inanılır. Bu açıdan Ali, Tanrı ile birliğe ulaşmıştır. Tanrı art arda insanlarda tecelli edebilir. Tanrı ve melekler hulül yoluyla sadece Ali'de değil başka insanlarda da görülmüştür ancak Tanrı tasvir edilemez. Nitekim bu bağlamda İshak da Ali'den sonra gelmiştir. Kutsal kabul edilen mezarlardan biri de kendi mezarı olan Seyit İbrahim'in altı kez tenasüh yoluyla dünyaya geldiğine ve son olarak da Mehdi'nin zuhur zamanı olan kıyamet başlangıcında yeniden yer yüzüne döneceğine inanırlar.

Tenasüh Kakailikte temel ilkelerdendir. Kakailiğe göre insan öldükten yedi gün sonra ölmeden önceki bulunduğu bedende yaptığı iyi ya da kötü işlerin sonucuna göre Hinduizm'deki karma inancında olduğu gibi hak ettiği yeni bir bedene geçer. İnançsız ölenlerin yeni bedenleri insan olmayıp inek, koyun, deve, kuş gibi bir hayvan hatta bitki de olabilir. Bu yeni beden insan bedeni olabileceği gibi bir hayvan, bitki veya bir ağaç da olabilmesi insanın olgunlaşma süreci tamamlanıncaya kadar yani bin bir kez tenasüh çemberinden geçerek tamamlanacak bir süreçtir. Ayrıca arınmasında özünü oluşturan cevher de önemlidir. Sarı çamurdan olanlar kurtuluşa erecek olan seçkinlerdir, siyah çamurdan oluşanların ise vay haline; onlar şerhilerin ta kendileridir. İşte bu geçişler ruhun arınmasını sağlar, eninde sonunda Tanrı ile birleşir. Eskiden Kakailer yeni ruh bedene geldiğinde kitapları hazır bulsun diye dini kitaplarıyla gömülmelerini isterlerdi. Kakailer için ahiret günü Tanrı'nın açığa çıkmasıdır. Onun için ruhun kendi bedeninden başka bir bedene intikal edeceği inancından dolayı ölüme inanmazlar. Bu yüzden ölüme üzölmek de haramdır. (Zeynel, Ali, 2004: 29-31).

Ehli Hak için böyle bir düşüncenin olmadığı görüşleri de bulunmaktadır: "Tenasüh inancında yüzeysel bir inanış, başlangıç ve bitiş olmayan bir seyir söz konusu olduğu için zaman meselesi, mekan'ın niceliği ve geçişlerin sayıları bu inançta belirli ve muteber değildir. Aksine dondan donalıkta başlangıç, bitiş, zaman ve geçişlerin sayısı (elli bin yıl), ruhun yüceliş sayısı (1001 defa olarak Allah'ın isimleri ile mutabık bir şekilde) tamamı belli ve muteberdir. Esas itibariyle bu inanç usulü niceliği, yapısı ve bakış açısı tenasühle ters düşer. Alevi Ehli Hak uluları dondan donalık erkanını bu yolun bağhlarına anlatırken öncelikle şu kaideyi zikrederler: Bir tek insanın taşıyacağı risaleti olgunlaştırmaya, cismani risaletini

tamamlamaya ve ruhu yüceltmeye yeterince zamanı olmaz. Bu sebeple risaletin bir bedenden diğerine aktarılması, böylece başka donlarda risaletin devam ederek kâmilleşmesi ve ruhun yücelmesi şarttır. Burada zaman kavramı, tenasühte görülmeyen bir öneme sahiptir. Bundan öte zaman kavramı Alevi Ehli Hak erkanının temelidir.” (Soltani, Muhammet Ali 2017:309)

Tanrının farklı zamanlarda kimi şahısların bedenine hulûl ederek kâinatı idare ettiğine inanan Kakailer, her tecellide Tanrı için beş yardımcının varlığını kabul ederek onların nesillerini de kutsallaştırırlar. (Pittman., C.R., 1937:147) Bu sıralama şöyledir; 1. Hudâvendigâr: Cebrâil, Azrail, Mikâil, İsrâfîl; 2. Ali Murtazâ: Selman, Kanber, Muhammed, Nusayr, Fatıma; 3.Şah Hoşîn: Baba Büzürg, Kaka Rızâ, Kore Fakî, Baba Tâhir, Mama Celâle; 4. Sultan Sohak: Benyâmîn, Dâvûd, Pîr Mûsâ, Mustafa Dodân, Hatun Dâyire; 5. Kırmızı (Şah Veyis kulu): Kamericân Yarıcân, Yar Ali, Şahsever Aga, Razbâr. 6. Mehmed Beg: Cemşid Beg, Elmas Beg, Abdal Beg, Perihân-ı Şart; 7. Ateş Beg: Han Cemşid, Han Elmas, Han Abdal, Dostî Hanım. Görüldüğü gibi Hudavendigar, Ali Murtaza, Şah Hoşin, Sultan Sohak, Kırmızı Şah Veyiskulu, Mehmed Beg ve Ateş Beg şahısların bedenlerine Tanrı hulûl ederek kâinatı idare etmiştir. Burada ilk yarattığı Hüdavendigar Tanrının ilk yarattığı İlk Akıl, Faal Akıl, Sabık, Natık diye de adlandırılan ilk varlık bütün kâinatı yaratan ve onu düzenleyen konumundadır.

3.2. Kakailikte Gizlilik İnancı

Kakaîlik'te gizlilik inancı da çok önemlidir. Bu yüzden bölgenin neresinde olursa olsun Kakaîler, Kakaî olmayana inançlarını ifşa etmezler. Hatta halk arasında sırrı muhafaza eden insanlara Kakaî gibi sır saklamakta çok beceriklidir diye ifade edilmiştir. (Bayatlı, Necdet Yaşar, 2010:70)

Gizlilik sadece Kakailiğe özgü değildir. Mesela Sabiilikte de gizlilik ilkesi vardır. Her Sabiinin bir dünyalık ismi, bir de gizli dinî ismi olmak üzere iki ismi olur. Dini isimler çocuğun doğumunda rahiplerce çeşitli astrolojik hesaplamalar yapılarak tespit edilir. Yakın zamanda ortaya çıkan Türkiye ve dünya bazlı orfik inanışlarla donanımlı kimi gizli ve tehlikeli örgütlerin de yaptığı gibi dışarıya karşı dünyalık isimler kullanırlar; kendi aralarında ve ibadetleri esnasında ise asıl isimleri olan dinî isimleri kullanırlar. Sabii cemaatinin gizlilik prensibine riayet etmesi çok önemlidir. Dinin herhangi bir kuralı ya da bir öğretisinin Sabii olmayanlara aktarılması büyük günah -hatta küfür- olarak görülür. (Topsakal, İlyas, 2010:169) Hiç şüphe yok ki Sabiiler ve Kakailer burada, bu gizlilikle kendilerini ve inançlarını korumayı amaçlarken yukarda varlığını zikrettiğimiz dini görünümlü şer odakları bu gizliliği hedef saptırmak için yaparlar.

Kakailer bazı insanları yüceltmeleri ve bazı şiirlerini sürdürmeleri ile tanınırlar. Kendilerini diğer sosyal gruplarla ilişkilendirmeyi veya başkalarını inançlarına dönüştürmeyi sevmezler.

Yezidi ve Manda inançları gibi Kakaizm de misyoner bir din değildir; inançlarının gerçekliği ve doğası hakkındaki gizliliğe ve aşırı sır tutmaya dayanır. Sosyal çevre ve diğerlerinin tepkilerinden çekindiklerinden bu gizliliği ve sır tutmayı açıkça desteklemiştir. Herhangi bir kültürel ve bilimsel düzeydeki bir Kaka'i inançları hakkında konuştuğunda, tereddüt eder ve başkalarının inançları hakkında konuşacağını ve sırlarını açıklayacağını bildiği ya da görebildiğinden bir şey söylemek konusunda isteksiz görünür. Kakaizmin mistik bir grup olarak ortaya çıkışı, mistisizmin gerçek ve manevi dünyalar arasında görünmesi tüm insanlar tarafından bilinen gizli yaşamla ilgili başka bir form olarak göz önüne alındığında, takipçilerini gerçek kimliklerini gizlemeye çağırdı. Dini eğilimler Kaka'ilerin sırlarını gizlemesini emredebilir, ancak Kakailiği kusurlu bir dini azınlık olarak gören sosyal bir dini hoşgörüsüzlük ortamı, bu azınlık gurubunun ve gizemli doğasının izolasyonundan eşit derecede sorumlu olduğu düşünülmelidir. Bu gizli eğilim olmasaydı, Kakaizm günümüzde olmazdı. (Sa'ad Salloum, 2013:166) Bektaşî araştırmacısı John Kingsley Birge'ye göre sır anlayışı, üç yanlı görünmektedir. Bunların en önemlisi teolojik düzeydir. Tanrı, içinden deneyimlenebilir öznellikte görülür. Bu, Bektaşiliği insanın pratik bir yüceltilmesine götürür ki İsmi Azam'ın insan olduğu sonucuna ulaşılır. İkincinin ve birincinin tamamlayıcısı olarak da Tanrı'nın büyük insanlarda özel tezahürleri olduğu yolunda bir inanca yol açar. Ali bunun en büyük örneğidir. İkinci olarak, Caferi olan, on iki İmam'a inanan ve ilk üç Halife'den gelen meşru Halifeliği reddeden Bektaşiler için, sır politiktir. Üçüncü olarak sır ahlaki ve toplumsaldır. Bektaşiler arasında kadının yeri Osmanlı tarihinde eşsizdir. Kadına erkeğinkine eşit bir kişilik saygınlığı tanınmıştır. Bektaşî tekkelerinin diğer evlerden uzak yerlere yapılmasının nedenlerinden biri de ritüellere erkek ve kadınların eşit katılım gerçeğidir. Her ne kadar bu gerçek bazı çıkarıcılar yararına küçültücü uygulamalara yol açmışsa da tarikatın bu sırrı, Bektaşî tekkesi içinde, Osmanlılar devrinde Müslümanlar arasında başka hiçbir yerde olmayan bir toplumsal yaşama yol açmıştır. Bütün bunların yanında kendi aralarında özel haberleşme yolları oluşturdıkları sembolik bir sırdan da bahsedilir. Örneğin, bir meclise girip otururken el kalbin üzerinde iken merhaba demek, yaygın bir adet olduğundan parmaklarının konumu yalnızca orada bulunan bir Bektaşî tarafından fark edilecektir. Bektaşilerin özellikle kendi aralarında kullandıkları "Sen" yerine, sultanım, nazarım ya da erenlerim "Ben" demek yerine Fakir, ya da Nazarın gibi ifadeler kullanırlar. Ayrıca Bektaşî cem ayinleri kesinlikle gizli tutulmuştur. (Birge, John Kingsley, 1991:179)

Sultan İshak kendisine bağlı olanlardan kendilerine sunduğu yeni akidelerle ilgili öğretilerini kesinlikle ifşa etmemelerini istemiştir. Çünkü insanlar ilahî gerçeği bilmediklerinden bu akidenin, müritlerin kalbinde bir sır olarak kalması gerekmektedir. (Bayatlı, Necdet Yaşar,

2010:70) Kakailer de Nusayriler de dini akaitlerinin gizli tutulmasını çok önemserler. Bu toplumlarda inançlar ve sırlar ancak özel toplantılarda açıklanabilir. Bu toplantılar şeyhlerin huzurunda iki şahidin bulunması ile yapılabilir. (Kalafat, Yaşar, 2010:131) Ehl-i Hakk'ın bütün tarihî süreç içinde gizli bir yapılanmaya giden tavrı 19. yüzyıla kadar Ehli Hak hakkında bütün akademik çalışmaları gayrı mümkün kılmıştır.

3.3. Kakailikte Bıyık Geleneği

Kakaîlik'te bazı Alevî-Bektaşî guruplarında olduğu gibi bıyık uzatmak oldukça önemlidir. Hatta bıyıkları olmayanlar hiçbir ayin, ibadet ya da törene katılamazlar, ciddiye dahi alınmazlar ve mürit için bıyık kesmek büyük cezalar gerektirir. Karakoyunlu Kakai Türkmenlerinin evlerinde Ali'nin resimleri bulunur. Bıyığını kestiren Kakaî, horlanır, dışlanır ve hatta aforoz edilir. Bu yüzden Irak'ta Kakailer pala bıyıklarından rahatlıkla bilinir. İnanca göre Ali gür bir bıyığa sahip olduğu için Kakaîler de bağlılık ifadesi olarak bıyıklarını kestirmezler. (Zeynel, Ali, 2004:47) Ayrıca Kakaîlerin bıyık bırakma nedenlerinden biri olarak kendilerini farklılaştırma arzusu olduğu görüşü de ileri sürülmüştür (El Azzavî, 1949:70-71). Ayrıca Tanrı, Adem'in ruhunu ağzından üflediği için ağız kılları kutsal kabul edilmiş ve bu yüzden bıyık da kutsallaştırılmıştır. Buna rağmen bıyığı kesmek günah olmadığı gibi kesmeme geleneği herhangi bir dini yasağa da dayanmaz, tamamen geleneklere dayanır: Tanrı erkekleri kadınlardan ayırmak için erkeklerin yüzünde tüy bitirdi; bu yüzden Tanrı'nın bu hareketine saygı duyulmalıdır; Ali ya da Muhammed'in saçlarını yere düşmesi için keseceği ve onun kötüye kullanılacağı düşünülemezdi; Bir mite göre Ali manevi eliyle Muaviye'nin bıyığının bir tarafını çıkarır; Muaviye bıyığının diğer tarafını da tıraş eder; ona muhalefet için bıyık kesilmemelidir. Ayırt edici işaret olarak bıyıkların kesilmemesi gerekir. Kakaîlerin bir kısmı kendilerini Türkmen bir kısmı da Kürt kabul eder. Ancak hiçbir Kakaînin Arap olduğunu söylediği görülmemiştir. (Kalafat, Yaşar, 2010:130)

2013 yılında yaşanan olayda İran'da hapishanede olan bir Yarsan mensubunun bıyıklarını kesmeye zorlanması büyük protestolara neden olmuştur. Olayın ardından binlerce Yarsan mensubu başta Kirmanşah olmak üzere birçok şehirde gösteriler düzenlemiştir. (Telci, İsmail Numan, 2017:445)

3.4. Kakailerde Toplu Yemek Ayini

Kakailerde Muhabbet Yemeği olarak bilinen bir merasimli yemek vardır. Bu yemekli toplantıya katılan her bir Kakai bir horoz getirir. Reisleri de kuzu kestirip köy halkını davet eder. Kadını, erkeği, ihtiyarı, genci bir araya gelip büyük bir şenlik yaparlar. Bu yemeğe özgün oyunları vardır. Bu şenliğin amacı neşelenip sevinmektir. Pir yemek yenmeden önce özel bir dua okur ve kendi eliyle yemeğin dağıtımını yapar. Bu horozlar evlerde pişirilmiş

arpa ve pirinçle birlikte seyide sunulur. Kakailer hayatlarının hiçbir döneminde ve ritüellerinde içki içmezler. Çünkü onlara göre içki içmek günahtır. (Zeynel, Ali, 2004:38)

Dört mevsimin her biri için bir akşam yemeği kutlaması ve bir yıl boyunca bunu yedi kez yapma yükümlülüğü bulunmaktadır. Ortalama bir ev için altı yüz elli gram pirinç veya buğday unu püresi, seksen gram arıtılmış tereyağı ve yedi kepek ekmeği ile bir horoz veya tavuk uygun bir nezir olur. Zenginler kümes hayvanı yerine bir inek, koyun veya bir kuzu sunabilir; çok fakir olanların sadece ekmek vermesi yeterlidir; her bir aile gücüne göre verir. Şatafatlı davetiyeler önemli bir olay, bir rüya, hastalıktan veya bir salgından kurtulma vesilesiyle verilebilir. Cemhane’de dua yapacak Seyit cemaatin sağına baş köşeye oturur. Kurbanı ve niyazı pay edecek Halife, Seyit’in solundan ona bakmaktadır. Giren her kişi girerken "Ya Ali" der, eğilir, yeri öper ve oturur. Oradaki cemaat ayağa kalkmadan hafif doğrularak "Mevla Ali" der ve yeni gelenler aynı şekilde hareket eder. Kurbanın dağıtılmasından önce Faraş sağ elinde ibrik sol elinde bir leğen eşiğin başında ayakta bekler alır, "Allah" diye bağırır ve ciddiyet içinde insanlardan önce yeri öper. Önce Seyit elini yıkar sonra sağdan sola giderek herkes ellerini yıkar. Yıkamadan sonra el silinmemeli ve bedeninin herhangi bir yerine dokunmamalıdır. Her insanın önündeki akşam yemeği sofraya altı bezine iki kanatlı ekmek konur ve kurban, Halife'nin önündeki tabaklara yerleştirilir. Seyit daha sonra, bismillah deyip padişahın eli duasını okur. Bu arada geç kalanlar ayakta bekler. Bu el duası söylenene kadar sağ el sol elin üzerine yerleştirilmiş ve sağ ayağın ayak başparmağı sol ayağın ayak başparmağı üzerine yerleştirilmiştir; bundan sonra yer öpülür ve oturulur. İlk Şükran duası söylendikten sonra Seyit etten bir lokma alır, Halife ona dokunur ve Faraş, eti kemiklerinden sıyırmaya başlar. Etler alınırken kemiklerin kırılmamasına özen gösterilir. “Kurban” denilen kişi hayvanın kesilmesi, pişirilmesi, cemaatin önüne getirilmesi, etin kemiklerinden ayrılması ve dağıtılmasından sorumludur. Kurbanın bu işleri belli bir düzen içinde yerine getirirken orada hazır bulunanlardan hiç kimse ete eliyle veya ağzı ile dokunamaz. Çünkü onlar mühürlenmiştir. Eğer bu işlemi bozacak bir şey yapılmışsa tüm işlem yeniden tekrar edilmelidir. İhlal kazara yapılmışsa günahı işleyen kişi sorumlu olur. Kurbanlar takdimeleri kanlı (hûndâr: horoz, koyun, öküz vb.) ve kansız (bîhûn: ekmek veya pişirilmiş yiyecekler) olmak üzere ikiye ayrılır. Kanlı ve kansız kurban çeşidi on dörde ulaşmaktadır. Kurban âyini belli usullere bağlıdır. Etler kemiklerden ayrılır ve kemikler gömülür. Pişirilen etler ve diğer yiyecekler kurban âyinine katılanlara dağıtılır ve kurban duası okunur. Her iki çeşit kurban âyinine hayat vermek ve canlandırmak denir. Burada eski verimlilik kültürünün bir kalıntısını görmek mümkündür.

3.5. Kakailerde Atalar Kültü

Kakaîler arasında da atalar kültüne çok önem verilmektedir. Ölmüş atanın aleyhine konuşulmaz, ona küfredilmez ve hayattayken ona gösterilen saygı ve hürmetin aynısını ölümünden sonra da devam ettirilir. Atalar ve ölmüşlerin mezarlarını ziyaret etme pratiği Kakailer arasında çok önemli ve kutsal bir görev sayılır. Kakailerin en önemli ziyaret yerleri Sultan İshak Mezarı'dır. Mezar, Irak'ın kuzeyinde yer alan Süleymaniye'ye bağlı Havraman Köyü'ndeki Havraman Dağı'nda bulunmaktadır. Kakailer için İshak, Ali'den sonra ikinci kutsal şahıstır. Sultan İshak'tan sonra Kakailerin en önemli ziyaret yerleri Irak'ın başkenti Bağdat'taki Şeyh Ömer Semti'nde bulunan Seyit İbrahim Mezarı'dır. Bu zatın altı defa tenasüh ettiğine ve Mehdi'nin zuhurunda da yedinci defa tenasüh edeceğine inanılmaktadır. Ona çok büyük saygıları vardır ve Mehdi Muntazar diye adlandırırlar.

Kakailiğin kozmolojik sisteminin kökenleri izlemesi kolay olmayan kafa karıştırıcı düşünceler içerir. Bazı inançların izlerini o kadar eski gösterir ki, onların oluşumları tamamen kaybolmuştur. Ayrıca, Ehli Hak'ın ortak öğretilerini paylaştığı Bektaşiler tarafından da kullanılan dini sembolizmin izlerini de ortaya koyar. Dini inançların kökenini tartışırken Ehl-i Hak, zamanın öncesinde Tanrı'nın hareketsiz olduğuna ancak dünyanın yaratılışıyla tam durgunluğun kesintiye uğramasıyla günah karakterize edilir. Tanrı, bir amacı yerine getirmek için yokluğu yarattı. Kendi yaratılışına açığa vurmak değil, insanı varlığa getirerek insanın kendini tanımasına izin vermektir. Hakikat, yani Tanrı hakkında bilginin insanı tövbeye yönelten etik bir amacı vardır. Tanrı bilgisiyle insan saflık, doğruluk ve mükemmellik arayabilir. Tanrı'yı tanımadığı sürece insanın kendini tanıması zordur.

Kült, Kakai dalında en iyi korunan ve Kakaizm altında tartışılan etkileyici bir kozmogoni ve eskatolojiyi içerir. Yedi sayısı bu dinde kutsaldır; cennetin sayısı, aydınlık ve karşıtları karanlık güçlerinin yanı sıra meleklerin sayısı, Evrensel Ruhun büyük avatar sayısı, maddi dünyanın yaşam dönemlerinin sayısı ve dinde kalıtsal bir önderlik makamını koruyan saygıdeğer aile sayısı yedidir. Yedi sayısının kalbinde her şeye gücü yetenin kendisiyle ilgili olan şeyleri ifade etmesinden başka daha kutsal ama daha az kullanılan bir sayı olan üç sayısı yatıyor. Bu sayılar Orta Doğu kökenli diğer dinlerde de Hristiyanlıktaki üçleme ve geleneksel astrolojideki yedi sayısı gibi kutsallık taşımaktadır. (Izady, Mehrdad R., 1992:145)

3.6. Manevi ilerlemenin farklı aşamaları ve Eskatoloji

Dinin dört ayrı aşaması bulunur: Şeriat: Dini ritüel ve yasaların kutsal metinlerle belirlenmesi ve insanların eylemlerinin anlaşılmasıdır. Tarikat: Gidilecek yolun belirlendiği aşamadır. Marifet: Manevi gerçeklerin bilgisidir. Hakikat: Dördüncü ve son aşamadır. Kakailer, Sultan İshak'ın bu son ve nihai aşamanın prensiplerini belirlemeye karar verdiğine inanıyorlar. Onlara göre bu aşamanın başarılı bir şekilde tamamlanması ve insanın Yaradan'ın kalıcı

yakınlığına ulaşmasının son koşuludur. Bu nedenle, bu son aşamada artık Şeriat'ın bazı kurallarına uymanın gereksiz olduğuna inanırlar.

Kakailer Tanrı'nın yedi ayrı biçimde insanlara geçtiğine ve insan biçiminde görüldüğüne inanırlar. Melekler Allah'ın insan biçimine girişini en az dört kez görmüşlerdi. İlah önce bir cevher içindeydi. Sonra ilk kez olarak dört meleklerle birlikte "Havedkar" "yaratıcı" Ademi yaratan kişiliği ile görüldü. Meleklerin adları Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'dir.

İkinci kez olarak da Allah'ın ruhu Ali bin Ebu Talibe, Cebrail'in ruhu Selmani Farsi'ye, Mikail'in ruhu Ali'nin seyisi Kanber'e, İsrail'in ruhu Muhammed b. Abdullah'a ve Azrail'in ruhu Nuseyr'e geçmiştir. Ayrıca Fatma, Hasan ve Hüseyin de Tanrısal ruhlar taşıyorlar. Ama hangi Tanrısal ruhları taşıdıkları konusunda kaynaklarda herhangi bir bilgi verilmez. Irak'taki Kakailer diğer bölgelerdekilerden farklı olarak Ali için ilah demezler, ancak aşırı şekilde tazim gösterirler. İran'dakiler ise Ali'yi ilah kabul ederler ve bu nedenle onlara Ali Allahî denilir. Ortak noktaları Ali'dir. Tanrı'nın ruhu sırasıyla Ali, Baba Hoşin, Sultan İshak, Şah Kırmızı, Mehmet Beg ve Ateş Beg'e geçmiştir. (Minorsky, V, 2009:433)

Tenasüh süreci boyunca her bir kişinin bin bir reenkarnasyondan geçtiği sanılır. Zahid ruh için bu asgari bir sayıdır. Reenkarnasyonlar elli bin yıllık bir dönem içerisinde gerçekleşir ve bu zaman dilimi içerisinde, sonuncu tecessümle birlikte sayısı bin bire çıkacak bin dolaylarında yeniden doğuş gerçekleşir. Son tecessüm, Kıyamet Gününde gerçekleşecektir. Bu, dindar insanların günahkârlardan ayrıştırılacağı Muhakeme günüdür. Kıyamet gününde dürüst ruh, Tanrı katında yaşamakla ödüllendirilecek, günahkârlar tekrar yeryüzüne gönderileceklerdir. Zira bu dünya cehennemdir ve cehennem ateşi insanın kalbindedir. Ruhun ne tür bir hayvanda tecessüm edeceği, günahın tabiatı ve büyüklüğüne bağlı olarak belirecektir. Bir insan, bedeninde fazladan tecessümlerle de cezalandırılabilir. Öylesi tecessümler, yeniden doğuştan sonraki birkaç ay içerisinde hastalıktan ölecek bir kişi örneğindeki gibi kısa süreli olacaktır. Her bir günah için fazladan bir tecessüm olacaktır. Zira kişi bu dünyada ne ektiye onu biçecektir. Ayrıca, gündüz ve gece gibi hem iyi hem de kötü insanların dünya etrafında dolandıklarına inanırlar. Kıyamet gününde ruhlar muhakeme edilirken, bir hayırlı amele karşılık yüz günah bağışlanacaktır. Ama hayırlı amelleri günahlarının dörtte biri etmeyen insanlar için hiçbir bağışlama olmayacak ve cehenneme atılacaklardır. Dindar ruhlar için bin birinci giysi, ebedi olandır. Ödül, Tanrı huzurunda ölümsüzlüktür. Aslında iki tür cennet vardır: Dünyevi zevklerle karakterize edilmiş fani cennet ve tasavvufi zevkle karakterize edilmiş ebedi cennet. Fani cennet peşinde koşanlar, dindar da olsalar yok olacaklardır. Ebedi cennet ise, Tanrı katıdır. (Hamzeh'ee, M.Reza 2008:199) Ayrıca İmam Cafer Buyruğunda dört kapı bahsinde, "marifetin kaç kapısı vardır?"

sualine “bin bir cevabı verilmelidir,” denerek marifet konusu işlenmiştir. Marifetin bin bir kapısı vardır, çünkü Tanrı’nın bin bir ismi, bin bir kelamı, bin bir köşesi ve bin bir kapısı vardır. Bu kapıyı arifler, abidler ve kendini bilenler amelleri sebebiyle açarlar. Bunlara cennetin sekiz kapısının açılıp cehennemin yedi kapısının kapanması umulur. Halifelerin, pirlere ve zikirlerin bunu taliplere öğretmesi vaciptir, aksi takdirde isimlerine uygun davranmamış olurlar ve taliplerin vebali de boyunlarında kalır. (Kaplan, Doğan, 2008:144)

4. Kutsal Kitabı

Ehli Hak doktrininin kökleri ezoterik ve teosofik düşünce okullarında yatmaktadır. Ehli Hak doktrini Batı İran'a oradan da Goran bölgesine ulaştı. Goran, kutsal dini kitabı Serencam'da doruğa ulaşan Ehli Hakk'ın ilk takipçilerinin fikirlerinin çimlenmesi ve büyümesi için verimli topraklar sundu. Ehli Hak ilkelerini etkileyen uzun bir gelişim sürecine işaret eden Serencam, tek bir kitap değil, birçok ve çeşitli bölümü kucaklayan büyük bir edebi hazinedir. Fikirlerini sistematik olarak ortaya koymak yerine, Sufiliğin farklı yönlerine dair vaazlar ve yorumlarda bulunur. Bu nedenle, mistik doktrinde geliştirilen makrokozmetik ve mikrokozmetik müziğin önemi ve erdemleri ile ilgili kavramlar, Serencam dünyasını içeren sembollerle o kadar iç içe geçmiştir ki, bunları ayrı ayrı ele almak zordur. Bununla birlikte, bu sembolleri ve kavramları yorumlayarak, mistik niyetle dua etmenin ve Serencam ilahilerinin söylenmesinin, ruhu, göksel alemlere yükseltmek olarak algılandığı ortaya çıkıyor. Bu kendinden geçmiş hali, derin bir meditasyon olarak tanımlanabilir. Ruh üzerindeki etkisinin, saf düşünceye dayanan entelektüel beste müziği yaptılar. (Mustafa Dehqan, 2011:71) Kelam-i Serencam, Kakailerin kutsal kitabıdır. Kutsal şahısların zuhur dönemlerini kendi inanç esasları dâhilinde tefsir eden bu eser, kapsamlı ve geniş bir kitap olup mezâhir, edeb, erkân ve duaları da içerir. Tayyib Tahiri'nin yayınlamış olduğu oldukça kapsamlı olmakla beraber Kelamlar'ın en önemli ve en muteber kısımları Seyit Emrullah Şah İbrahimi tarafından yayınlanan eserde yer alır. Serencam Kelamları, Kürtçenin Sorani lehçesi ile manzum olarak yazılmıştır. Başka kadim kitaplar olsa da Kakailiğin kutsal kitabı Serencam'dır. (Soltani, Muhammet Ali, 2017:252) Sultan İshak tarafından Hawrami lehçesinde şiir ve metinler halinde yazılmıştır. Kakailiğin dini kurallarını anlatan Serencamın dili zordur. Kelam-i Serencam, Yaresanların ve Kakailerin mukaddes kitabıdır. Kelam-i Serencam, Kakailerin mukaddes kitabıdır. Kakailerin bütün zuhur dönemlerini, mezâhir, edeb, erkân ve dualarını içerir. Kutsal şahısların zuhur dönemlerini kendi inanç esasları dâhilinde tefsir eden bu eser, kapsamlı ve geniş bir kitaptır (Mohammed, 2018:1).

4.1. Serencam

Ehli Hak Kakailiğe dair inanç ve öğretilerini açıklayan önemli yapıtlardan biri Gorani lehçesinde yazılmış Zeburei Hakikat'tır. Ayrıca "Defteri Perdiwari" adıyla yazılan, Kakailik mezhebinin dini önderi Sultan İshak (1270-1400) tarafından Hevreman'da ilân edilen Perdiwar metinleri de dinî emirler niteliğini taşır. Ateş Beg'in Kelam ve Serencam metinleri; Dinaverli Hacı Nimatullah'ın (1871-1920) yazdığı Furkanul Ahbar ve Şahnamei Hakikat; oğlu Nurali Elahi'nin (1895-1974) yazdığı Burhanul Hakk ve Keşful Hakayık adlı mukaddime ile Afzali'nin yazdığı Defteri Rumuzu Gencineyi Sultan Sohak, Kakailer arasında yaygın olan yapıtlardır. Kakailer inancıyla ilgili metinlerden bazıları (kelâmlar), Azeri Türkçesiyle yazılmıştır. İlk dinsel emirler, dini lider İshak döneminden (1270-1400) çok zaman sonra Deftere Perdiwari adıyla yazılı hale getirilmiştir. Serencam'ın kutsal anlatıları sözlü olarak nesilden nesile aktarılır. Her biri belirli bir döneme ait birçok yazılı kelam koleksiyonu vardır; Kelam-i Serancam (son, sonuç) olarak bilinir. Kakai olan insanların amellerini kaydetmekle görevli Ehli Hak meleği ve Sultan Sohak'ın beş yoldaşından biri olan Pir Musi'nin altın kalemi ile yazılmıştır (Ziba Mir-Hosseini, 1994:267). Kitabın kendisi, Ehl-i Hak dininin her yönünü karakterize eden sırrın bir parçasıdır. Serencam, çeşitli dini etik ve ritüel duaları, Tanrı'nın yedi reenkarnasyonun menkıbeleri, sebebini arayıp bulmaya yönelik sembolik mitosları içerir. Onun önemi antik dini ilkeleri Şii mitoslar başta olmak üzere diğer dinlerle birleştiren senkretik doğasında yatmaktadır. Ehl-i Hak büyüklerinin itikadî ve amelî konulardaki söz ve emirlerini ihtiva eden manzum kelimeler on dokuzuncu yüzyıla kadar şifahî olarak nakledilmekte, bu konularda yetkin kelamhân denilen kimseler de nakillerde fazlalık veya noksanlık bulunmamasına özen göstermekteydi. Fakat daha sonra kelimelerin yazılmasına başlanmış, son otuz-kırk yıldan bu yana da bunların basılması yoluna gidilmiştir. Elde bulunan en eski kelâm 250 yıldan biraz öncesine, diğerleri ise daha geç devirlere aittir. İlk kelâmlar Goranî dili ile yazılmıştır. Bu koleksiyondaki en önemli kitap, Sultan Sohak ve Selefleri Şah Hoşin (X. yy.) ve Baba Naus dönemleriyle ilgili eski metinleri içeren Kelâmı Serancam'dır. Bu metinler, daha sonraları, aynı kişilerin yeniden zuhur etmiş halleri olan ya da o zamanlara manevî olarak erişebilen ve neler söylendiğini ya da neler olduğunu anlatabildikleri farz edilen evliyalar tarafından yazılmış olabilir denilmiştir. Bunun tipik bir örneği Kuşçuoğlu'dur. (Babacan, İsrâfil, 2005:216)

Velâyetnâme ve Serencam Kelamları içerik bağlamında mukayese edildiğinde bu iki eserin birbiri ile tamamen örtüştüğü rahatça görülecektir. Bugün Yarsan ekolünün kolları kendi düşünce felsefesini Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk adıyla anılan dini kitaplardaki esaslara göre belirlemiş, bu eserlerdeki edep, erkân ve kutsalları belirlemişlerdir. Bu düşüncedeki insanlar hayatlarını bu inançlarla devam ettirirler. Kürtçenin Soran lehçesi ile yazılan

Serencam, Osmanlı Türkçesi ile yazılan Velâyetnâme ve bu üç grubun bağlilarınca çok daha az tanınan Buyruk adlı eserlerde kullanılan dillerin farklılığı, bu kitapların birbiri ile mukayese edilememesi sonucunu doğurmuştur. Bu eserlerin benzerlikleri çoğu zaman gözden kaçırılmış, bu yüzden uzun zaman birbirlerinden haberdar olamamışlardır. (Soltani, Muhammet Ali Soltani, 2017:253)

Serencam Kelamları, Veâyetnâme ve Buyruk'ta ortak rivayetler de bulunmaktadır: Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya girişinde yanmış dut dalının yeniden yeşermesi, Üç sayısının kutsanması, üç gün üç gece kaynayan suda bulunması, Baba Yadigarın annesi Dada Sarı'ya Meryem'e yapılan iftiraların benzerinin yapılması, Seyit Mahmut Hayrani, Hacı Bektaş Velî, Pir Mikail Dodani ve Sultan İshak'ın birbirlerine benzeşmesi, Kırklar, Yetmiş ikiler ve benzerleri arasındaki benzeşmeler sadece bir kaçıdır.

4.2. İbadetleri

4.2.1. Diğer Dinlerle Ortak Yönler

Kakailik tasavvuf, Şiilik ve Hristiyanlıktan türetilen fikir ve inançların bir karışımı olarak tanıtılır. Bu nedenle, Kakaizm, eski inançlar ve dini gruplar açısından zengin bir alanda inançların ve mezheplerin bir karışımıdır. Kakailikte hulûl inancının temelini oluşturan esaslar dört büyük melek inancı ile dört büyük pir inancıdır. Burada söz konusu edilen dört büyük melek Cebrail, Mikail, İsrail ve Azrail'dir. Dört büyük pir de Bünyamin, Davud, Musa ve Mustafa Davudan'dır. Cebrail'in Bünyamin'de, Mikail'in Davud'da, İsrail'in Musa'da ve Azrail'in de Mustafa Davudan'da beden bulduğuna inanırlar. Zerdüştlük ve Yezidilikte ölümlerin anısına ve bir bahar başlangıç festivali ve aynı zamanda yeni yıl başlangıcında bir hayvan kurbanı ritüeli paylaşılır. Dahası hem Yezidi hem de Karai toplulukları, Zerdüşst gahanbar ile karşılaştırılabilir mevsimsel festivallere sahiptir. (Abdul Majid, 2016:17) Kakailik, Zerdüştlük ve İslam'a benzer bir durum olmayıp Mitraizm ile ilişkili olan Güneş'in dönüşünün kutlandığı festivalle ilişkilendirilebilir. (Kreyenbroek, Philip G., 2015: 504) Kakaizm ve Yezidizm arasındaki benzerlik reenkarnasyon ve hulûl inancıdır; her iki grup da Yedi'nin her bir dönemde insan formunda tezahür ettiği döngüsel bir tarih akışına inanır. Yezidiler ile Karailer, diğer dinlerin şeytanlarıyla ilişkili ama hiçbir şekilde kötü olmayan Tavus Kuşu Meleğine inancı paylaşırlar. Tavus Kuşu Meleğinin Yedi'nin Başkanı olduğuna inanılır. Mithra'nın yaratılış zamanında bir boğayı öldürmesi ile Ehrimen'in daha sonraki Zerdüştlük'te şeytani boğa öldürmesi arasındaki benzerlik bu figürün oluşumunda rol oynamıştır. Özetle, Roma Mitraizminin büyük ölçüde bir Roma fenomeni olduğu gerçeği önümüzde duruyor olsa da bu inancın bazı unsurlarının Zerdüşst olmayan dini geleneklerden

esinlenmiş olabileceği varsayımı için iyi bir zemin vardır. (Kreyenbroek, Philip G., 2015: 504)

Kakailik temelini aşırı Şiilikten almış görünmektedir. Nitekim Allah'ın ezel âleminde bir inci içinde bulunduğu düşüncesi Nusayrî aşırılığına kadar uzanır; Öte yandan Kakailikte görülen Hint menşeli tenâsüh inancı da büyük bir ihtimalle aşırı İsmailiye ve Maniheizm doktrininden alınmıştır. İnanç sisteminde eski Gûrânî mitolojisinin hâkimiyeti yanında pîr seçimi, âyin ve âdâbda zikirler, sofralar ve ihvan cemiyetlerinde sûfî dervişlerin sistemi benimsenmiş görünmektedir. (Algar, Hamid, 1994:512) Sünnet geleneğinde Yahudilik ve İslam'a, güneş, ay, ateş gibi doğa unsurlarına verilen önemle eski Kürt inançlarından Zerdüştlüğe, ruh göçü inancıyla Budizm, Hinduizm, Maniheizm ve Nusayriliğe; Ali ve on iki İmam ile hümanist dünya görüşleri, kadın-erkek eşitliği, ayrıca cem ayinlerindeki bazı ibadet şekilleriyle Türkiye'deki Alevilerle İran, Irak Kürdistan bölgelerindeki Alevilere benzer özellikleri vardır. Cennet ve Cehennem kavramına inanmazlar. Her cuma akşamı Alevilikte olduğu gibi müzik ve semah, ibadetin ayrılmaz bir parçasıdır. Kullanılan müzik aletleri genellikle üç telli tambur, def ve kemençeden oluşur. Yezidilerle Kakailer arasında da ortak konular bulunur: Yezidiler ruh göçüne inanırlar. Yezidilikte Kakailikte olduğu gibi üç kast bulunur: İlk ikisi Pirlar ve Şeyhlerdir. Üçüncüsü ise müritlerden oluşur. Kişi bulunduğu kasta doğar ve o kastın üyesi olur. (Omarkhalı, Khanna, 2014:130)

4.2.2. Vaftiz geleneği

Kakailerin önemli törenlerinden biri de Hristiyanlığa benzer bir uygulama olan vaftiz geleneğidir. Sultan İshak tarafından vaftiz edilip hatıra anlamına gelen Yadigâr ismi verilen Baba Yadigar'dan kalma bu gelenekte, yeni doğan çocuk, doğumundan üç veya yedi gün sonra, evde veya cemevinde, Seyit tarafından, vaftiz babası (kirve) ve törene katılan şahitler huzurunda vaftiz edilerek isim takılır. (<http://www.fenomen.org/dinler-mezhepler.html>) Seyit, çocuğu kucığına alıp ismini kulağına seslendikten sonra, törene getirilen Hindistan cevizi parçalanır, herkese eşit şekilde dağıtılır, daha sonra kovandan alınan bir tas su çocuğun yüzüne ve başına serpilir ve böylece çocuk vaftiz edilmiş olur. Vaftiz işlemi bittikten sonra getirilen lokmalar, niyazlar dağıtılıp yenilir.

4.2.3. Namaz, Oruç, Hac

Ehli Hak ibadetleri sembolik bir dil kullanarak yorumlar. Batini anlamlar üretir. İçtihat yetkisi ile Sultan İshak namaz, zekat ve oruç görevlerinde bazı değişiklikler gerçekleştirir. Cömertlik alışlagelmiş uygulamalardan daha iyidir. Namaz yerine Tanrı'ya candan bağlılığın bir göstergesi herkese yiyecek dağıtımı yapmaktır. Her ev halkına taze ya da kuru sebze-meyve ya da eğer imkânı varsa bir öküz, koyun, kuzu, horoz veya tavuk getirmek düşer. Bu

getirilenler dindaşların arasında eşit bir biçimde dağıtılmaktır. Niyaz ortak ibadet için fırsattır. Ev sahibinin herhangi bir odası Niyaz hane olarak kullanılabilir. Tören boyunca sessizlik kalınmalıdır. Zorunlu zekât yerine zenginler gönüllü olarak yoksullara para ya da istedikleri tutarlarda hediye verirler. Müritler Seyide ödeme yapar. Seyidler kutsal, deliller saygındır. Ramazan, ay yılına göre belirlenen bir ay olduğu için hep aynı döneme denk gelmez. Bu yüzden İctihad'la oruç zamanlarının güneş yılına göre belirlenmesine karar verilmiştir. Oruç süresi de otuz değil üç gündür. İlk önce orucun üç gün için sonuna kadar bozulmaması gerektiği öne sürüldü. Ama daha sonra bunun katlanılamayacak kadar uzun olduğu anlaşıldı bu süre sadece bir günün sonuna kadar olarak sınırlandırıldı. Ama her günün orucu aynı gün akşamı on yıldız görülene kadar bozulmamalıdır. Oruca yatarken niyet ederler. Gecenin on ikisinden önce aşırı doymamak kaydıyla yemek yerler. Artık on ikiden sonra hiçbir şey yemezler. Yani gece sahura kalkmazlar. Oruçlu olunan günler içerisinde yani matem süresince su içmezler. Fakat Hristiyanlıktaki perhiz orucuna benzer şekilde çay, kahve, meyve suyu gibi sulu içecekler içerler. Yine et, yumurta, soğan, bal yemezler. Oruçlu iken kazayla parmağını veya herhangi bir yerini kesen kişinin orucu bozulur. Çünkü bu ayda kan çıkması lanet olarak görülür. İftar yani ağız mührünü bozmak için belli bir vakit yoktur. Güneş battığında akşamın herhangi bir saatinde ağız mührünü hurma ya da üzümle bozarlar. (Çelik, Hasan – Balcı, Serkan, 2015:72) Her günün orucu gökte onbeş yıldız görünceye kadar bozulmamalıdır. Üç gün süren bu oruç sırasında bol bol Tanrı zikri ile meşgul olunmalıdır. Oruçlu iken yüzünü yıkamak hatta harman yerine gitmek bile orucun masumiyetine halel getireceğinden bunlardan sakınılmalıdır.

Ruzehaye Marnovi veya Havende Kar adı verilen bu oruç, dinî lider İshak ve üç dervişin içinde kaldıkları Nur mağarasının, düşmanlar tarafından kuşatılmasının anısına yapılır. Üç oruç günü, Adem'in cennetten kovulduğu, Yunus'un balık karnında geçirdiği, Hüseyin'in Kerbela'da şehid edildiği veya İshak'ın mağarada geçirdiği üç güne diye yorumlanır.

Şeriat orucu aç kalmak olarak yorumlarken hakikat orucu başkasına iftira etmekten, zulüm yapmaktan ve her türlü hareketten kendini uzak tutmak olarak yorumlar. Kışın gerçekleşen bu oruç her Kakai tarafından titizlikle gözlemlenir. Üç gün süren oruç huzur içinde ve Tanrı'yı anarak geçirilmelidir. Harmana gitmek hatta yüzünü yıkamak bile orucun liyakatine gölge düşüreceğinden yasaktır. Oruç her zaman Şeriat'ın zorunlu zekâtları yerine toplanmış bağışlarla satın alınmış Niyaz'ın dağıtılmasıyla bozulur. Gece boyunca kelimeler denenen şiirler okunur ve eskiden yaşamış mucize sahibi insanlar anılır. Üçüncü günden sonraki bayramın arifesi olan ve Şeriatın Melek gecesine benzeyen gece çok kutsaldır. Bu gece insanların yaptığı işlerin en ince noktasına kadar araştırıldığı, ömürlerin uzatılıp ya da kısaltılmasına

karar verildiği, günahların affedildiği gecedir. Birçok insan geceyi dua ederek geçirir. Kurban olarak horoz kesilmesi gerekli olan bu gecenin davet yemeği ile Sultan İshak anılır. Ertesi gün bayramdır. Halk yıkanır, temiz elbiselerini giyer, arkadaşlarıyla toplanır, küslükler, kavgalar sona erdirilir. Günah ve sevapları yazmakla görevli altın kalem sahibi Pir Musa adına ayın sonunda son olarak bir yemek düzenlenir. Bazıları Muharrem Ayı'nın ilk on günü boyunca oruç tutarlar. Fakat yas törenleri düzenlemezler. Böylece Tanrı'ya daha yakın hale gelirler. Hac, müminlerin karşılıklı yardım amacıyla birbirlerine bilgi vermeleri açısından önemlidir. (<http://www.ahle-haqq.com/fasting.html>) Moral birliğine ulaşmak için erkek (veya birkaç erkek) ve kadın arasında birlikler oluşturulur, bunlar abla ve ağabey (şart ve ikrar) adını alır. Yezidilerde olduğu gibi üç gün süren kış orucundan sonra bayram gelir. Kurbanların kesilmesi bayramına oruç refakat eder. Nevruz büyük bir coşkuyla kutlanır. Hac, aslında halk için hac yeri anlamına gelen ve Arafat olarak bilinen tepe anlamına gelmez. Hakikatta hac iman edenlerin karışması, birbirlerini tanımasıdır. Hac İbadeti olarak da kendi din ulularının türbelerini ziyaret ederler. Namaz yerine de güneşin doğduğu anda bildikleri dualardan okurlar.

Ayrıca kendi aralarında beş aileye bölünmüş olan Şeyhler vardır. Her şeyh belli sayıda ailenin dini törenlerinden sorumludur. Şeyh ailelere cinsel ilişkileri düzenleyen kuralları öğretir ve onların selameti için dualarını eksik etmez. Bu hizmetlerinin karşılığında ise zekât alırlar. Şeyhden sonra sırayı şeyhin vekili ve yardımcısı konumunda Pir alır. Fakir ise bir çeşit keşiş tarikatına üyedir ve keşiş yaşamı sürmek zorundadır. Büyük saygı gören fakir ayrıca Türkçe kara kafalı anlamına gelen "Karabaş" olarak da adlandırılmaktadır. Bunun nedeni ise giydikleri kara başlık ve kara yünlü kumaştan yapılmış giysileridir. Ancak bu kara giysilerin üstüne geçirdikleri pelerin ise parlak renklerde olabilir. Fakir ayrıca ipekli ya da yünlü bir kumaştan sarık, siyah yüнден kuşak ve sıradan bir çift ayakkabı giyer. Boyunlarında ise gece gündüz çıkarmadıkları bir ip vardır. (Bayrak, Mehmet, 1997:557) Aslında bu ayrımı Sultan İshak yapmıştır: Sultan, Seyit-Pir, Halife-Rehber, evlilik, cenaze töreni ve ibadetler gibi tören ve ritüelleri yerine getiren Baba, vaaz ve irşat görevini yerine getiren Kelam-Havan, Babaların hizmetçiliğini yapan dervişler ile bunların dışında Laiti diyebileceğimiz yedinci sınıf Ammilerdir.

Boy Abdesti, bir hayvanın kurban olarak kesilmesinden önce ve cinsel ilişkiden sonra zorunludur. Domuz eti ve sarhoşluk veren her türlü alkol yasaktır. Kan da yasaklanmıştır, ancak açlıktan ölmek için her türlü etin yemesine izin verilir. Geçmişte bir zamanlar Tanrı yolunda kurban edilen domuzun etini yemeye hatta eti haşlanmışsa kanının da içilebileceğine

izin verilmiş olması mümkündür. İçilen her bardak için kurban ve niyaz ödenir. (Edmonds, C.J. 1969:495)

Sonuç

Anlaşılan odur ki, İslam ile başlayan inanç, çevrenin etkisi, göçler ve göçebeler yoluyla diğer inançlarla buluşmuş ve karışmıştır. Bu durumu sadece Kakailik de değil Alevilik ve Yezidilikte de görmek mümkündür.

Irak ve İran merkezli ezoterik bir mezhep olan Kakailikte temel inanç, Tanrı Özünün insan formunda ardışık tezahürlere sahip olmasıdır. Aslında dini evreni birbirinden farklı iki ayrı dünyadan oluşur: İç dünya (Kelamı Batın) ve dış dünya (Kelamı Zahir), İç ve dış dünyanın her biri kendi düzeni ve kurallarına sahiptir. Sıradan insanlar dış dünya düzeninin farkında olabilir, ancak yaşamın nihai kaderi iç dünyanın kurallarına tabidir.

Kakailer, Yaresanlar, Şabaklar, Laçiler, Nusayriler ve daha nice gruplar ile sanıldığından daha fazla ortak noktalar bulunmaktadır. Burada gerçek ortak noktaları esas alıp farklılıkları saygı ve hoşgörü ile karşılamayı öğrenmektir.

İslam'ın tüm dünyada farklı görünüm ve yerel özellikleriyle görüldüğüne şüphe yok. Türk-İslam, Arap-İslam, İran-İslam sentezleri İslam'ın gerçek görünümünü kendine has kültürü ile yerelleştirme örnekleri vermiştir. Mesela Türkler İslam öncesi göçebe kültürleri ve Şamanizm etkileri altında evrensel İslam öğretilerini yorumlayıp yeni bir senkretizm örneği oluşturmuşlar. Bunu yaparken iki ana yorum ortaya çıkmıştır: Devletle dostane ilişkiler, doğada hiyerarşi, Kanun hakimiyeti, kurumsallaşma, Tanrı korkusu ve cinsiyet arası ayrımcılık gibi düşüncelerin öne çıktığı Ortodoks İslam yorumu ve Devletle gerilim, doğada hiyerarşik olmayan, normsuz, kurumsallaşmamış, mülksüz, Tanrı sevgisinin öne çıktığı ve cinsiyet arası eşitliğin ifade edildiği düşüncelerin ortaya çıktığı Heterodoks İslam yorumu. Bu iki yorumun oluşumu için de yüzlerce yılın geçtiği unutulmamalıdır.

References

- Abdul Majid, A. D. (2016). Terrorizing Zoroaster's Prophethood and the Opinion of Malay Gawra of, Koya on Zoroastrianism. *International Journal of Kurdish Studies* Vol.2 /3 (December 2016)ss. 9-22.
- Algar, Hamid. (1994). Ehl-i Hak. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.10 TDV Yay., İstanbul.
- Minorsky, V., (2009). Ahl-i Haqq. The Encyclopaedia of Islam, Third Edition, Part 2, pp. 51-58.

- Bayatlı, Necdet Yaşar, (2010). Irak'ta Kakaîlik Ve Bir Kakaî Türkmen Şairi Hicrî Dede, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi The Journal of International Social Research*, Volume:3, Issue:12, s.69-80.
- Çelik, Hasan–Balcı, Serkan, (2015). Doğanşehir Alevilerinin Muharrem Ayındaki İbadetlerine Dair Bazı Tespitler ve Ziyaretgâhlarıyla İlgili Halk Efsaneleri (Şatıroba Köyü Örneği). *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, C.12, s.67-88.
- Dehqan, Mustafa, (2012). An Ahl-i Haqq Kurdish Folio on the Music. *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes*, Vol. 101 (2011), pp. 69-74.
- Edmonds, C. J., (1969). The Beliefs and Practices of the Ahl-i Haqq of Iraq (Irak'taki Ehli Hakk'ın inancları ve İbadetleri), Iran, sayı 7, British Institute of Persian Studies, s. 89-106.
- Hamzeh'ee, M. Reza, (2008). Yaresan (Ehl-i Hak) Bir Kürt cemaati üzerine sosyolojik tarihsel ve dini-tarihsel bir inceleme. Avesta Yayınları, İstanbul.
- Hosseini, S. (2018). The Kaka'i: A Religious Minority in Iraq. *Contemporary Review of the Middle East*, 5, 156-169.
- Izady, Mehrdad R., (1992). The Kurds: A Concise Handbook, USA, Civilization Harvard University.
- Kalafat, Yaşar, (2010). Halk İnançları İle Bektaşiliğin Yakın Ortadoğu Türevleri. *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı:184.
- Kaplan, Doğan, (2008). Buyruklara Göre Kızılbaşlık. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslami Bilimleri Anabilim Dalı, Kelam Bilimi Dalı, Doktora Tezi, Konya.
- Kreyenbroek, Philip G. (2012). Kākā'i. *Encyclopædia Iranica*, XV/4, p. 355.
- Mohammed, Z. J. (2018). An ancient Kurdish Religion: Yarsan. *International Journal of Kurdish Studies* 4 (2), 595–624. doi: 10.21600/ijoks.454576
- Mitrousis, Ilias, (2019). Survival Through Tested Secrecy Claiming More in the Open? Centre for Mediterranean, middle east and islamic studies, A Greek Review of Middle Eastern Affairs, *Middle East Bulletin*, 28-32.
- Moosa, Matti. (1998). Extremist Shiites: The Ghulat Sects. Syracuse University Press, New York.
- Nebez, Cemal (1997) The Kurds History and Culture, Berlin, Germany.
- Omarkhalı, Khanna, (2014). Kürdistan'da Dini Azınlıklar Ana-Akım Dışında Kalanlar. Avesta Yay., İstanbul.
- Pittman, C.R. (1937), The Final Word of the Ahl-i-Haqq. *The Muslim World*, 27: 147-163.

- Soltani, Muhammet Ali, (2017). Serencam, Velâyetnâme ve Buyruk'ta Alevilerin Ortak İnançları. *Alevilik-Bektaşilik Araştırmaları Dergisi*, C.16. s.247-323
- Telci, İsmail Numan (2017), Bir Etno-Dini İnanış Olarak İran'daki Yarsan İncası: Tarihi, Esasları ve Bugünkü Durumu. *Mezhep Araştırmaları Dergisi* 10, sy. 2 (Güz 2017): 435-454.
- Topsakal, İlyas, (2010). Dinler Tarihi. İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İstanbul.
- Zeynel, Ali, (2004). Kakaiyye Hareketi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri, Ankara.
- Ziba, Mir-Hosseini, (1994). Inner Truth and Outer History: The Two Worlds of the Ahl-i Haqq of Kurdistan. *International Journal of Middle East Studies* C. 26, No. 2, ss. 267-285.

<http://masaratirah.org/minorities/> (erişim ta:18.06.2020)

<http://www.orsam.org.tr/> (erişim ta:18.06.2020)

<http://www.fenomen.org/dinler-mezhepler.html> (erişim ta:18.06.2020)

<https://orsam.org.tr/index.php> (erişim ta:18.06.2020)

<http://www.ahle-haqq.com/fasting.html> (erişim ta:18.06.2020)

<http://www.dengekurdistan.nu/> (erişim ta:18.06.2020)

<https://kulseyyid.com/kardeslik-dini-kakailik-yarsan-aleviligi/> (erişim ta:18.06.2020)